

כליון ואי-כליון בבת אחת

ביאור נפלא ומחודש באופן הנס דפך השמן, שעל-פיו מובן החידוש שבנס זה לגבי ניסים דומים אחרים. וביאור הקשר לחנוכה ע"פ ביאור הענין בעבודת האדם

א. ימי החנוכה נקבעו לזכר פך השמן – "לא מצאו אלא פך אחד של שמן . . . ולא הי' בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים".

א. ימי החנוכה נקבעו לזכר פך השמן – "לא מצאו אלא פך אחד של שמן . . . ולא הי' בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים".

ב. באופן הנס דפך השמן מצינו, בכללות, שני ביאורים:

אופן ה-א' - שהנס הי' **שכמות** השמן הוכפל והושלש באופן נסי, עד שהיה די שמן לכל שמונת הימים – שלאחר שמלאו את הנרות נשאר ה"פך מלא כבתחילה", או, שבכל יום "מצאו הנרות מלאים שמן" (כב' הסברות בב"י (טוא"ח סי' עת"ר));

נס דומה מצאנו גם אודות נרות השבת של שרה ורבקה, כדברי חז"ל (על הפסוק "ויביאה יצחק האהלה שרה אימר"), שנרות (השבת) ששרה ורבקה הדליקו "הי' . . . דולק מלילי שבת ועד לילי שבת".

ומוכן בפשטות, שבנס חנוכה צריך להיות חידוש מיוחד לגבי הנס שהי' בנרותיהן של שרה ורבקה, שהרי נס חנוכה פעל שיקבעו לזכרו יום-טוב מיוחד.

ואופן ה-ב' הוא - הנס הי' **באיכות** השמן - כמות השמן שע"פ טבע היתה מספקת להדלקת נרות של יום אחד בלבד, ודלקה בפועל למשך כל שמונת הימים, עי"ז שבכל יום נכלה רק שמינית

ודוחק לומר, שהמעלה היא רק בזה שמפך השמן דימי חנוכה (ש"לא הי' בו אלא להדליק יום אחד") הדליקו **שמונה** ימים, משא"כ נרות

מהשמן שבפך –

להעלות נר תמיד"?

[ומוכרחים ליישב, שמה שכתוב "שמן זית" אין הכוונה לשמן שבא מזית ממש, כ"א לשמן כזה שהתכונות שלו הם של "שמן זית" (אור צלול, וכו').].

ולפי הביאור שהנס הי' באיכות השמן – שבכל יום נכלה רק שמינית מהשמן – גם קשה:

והרי במנורה הדין הוא (מנחות פט, א) ש"תן לה מדתה שתהא דולקת מערב עד בקר כו' ושיערו חכמים חצי לוג", נוסף על הענין שכלי שרת צריך להיות "מלא" (כמובן מהדין (זבחים פח, א) ש"כלי שרת . . אין מקדשין אלא מלאין") – וע"פ הנ"ל נמצא, שמהיום השני ואילך לא קיימו את ה"תן לה מדתה" (והנרות לא היו מלאים ב"שיעור שלם הצריך לדבר").

וכן לאידך גיסא – דעפ"ז נמצא שבכל הימים (מלבד ביום השמיני) לא היתה "מדתה שתהא דולקת מערב עד בקר" בדיוק, אלא ביום הראשון שמונה פעמים ככה, ביום השני שבעה, וכך הלאה.

ד. ויש לומר ביאור שלישי באופן הנס דפך השמן, שעליו לא יהיו הקושיות האמורות, ושממנו יובן גם מה שנס חנוכה הי' חידוש (בענין דהדלקת הנרות) שלא מצינו דוגמתו במקומות אחרים:

הוזכר לעיל (סעיף ב') הביאור המובא בב"י באופן הנס דפך השמן - לדיעה אחת - שהנס התבטא בזה ש"נתנו כל השמן בנרות . . ובבקר מצאו הנרות מלאים שמן".

ויש לומר, שהפי' בזה הוא (לא שהשמן בער

[וכפי הב"י, שחלקו את השמן שבפך לשמונה חלקים ובכל לילה מלאו את המנורה בחלק אחד; או, כהסברת הפר"ח, שביום הראשון מלאו את המנורה בכל השמן שבפך, אלא שבכל יום נכלה שמינית מהשמן שבמנורה].

ועפ"ז יש לומר לכאורה, שבידור הנ"ל – החילוק במהות הנס דנרות חנוכה לנס דנרות שרה ורבקה – תלוי בשני הביאורים הנ"ל:

לפי ביאור הב' מהות ב' הניסים אחד הוא – הוספה איכותית בכח הדליקה של השמן (שבשני הנסים בערו הנרות משך זמן ארוך יותר מהאפשרי ע"פ הטבע),

[והחילוק ביניהם הוא (א) שבחנוכה היתה ההוספה בכח הדליקה למשך זמן גדול יותר (שמונה ימים) כנ"ל, (וב) בחנוכה הי' בכל יום נס בפני עצמו – בכל יום הדליקו את המנורה מחדש; משא"כ נרותיהן של שרה ורבקה דלקו רק שבעה ימים, וברציפות].

משא"כ לפי ביאור הא' נס חנוכה שונה במהותו: שנברא באופן נסי מציאות של שמן נוסף על מה שהיה מתחילה, מה שלא מצינו בנס הנרות של שרה ורבקה.

אבל גם לפי ביאור זה, אין חידוש בנרות חנוכה – כי גם נס כזה הי' כבר [ומפורש בתורה שכתב (נביאים)] – הנס ב"אסוך שמן" על ידי אלישע.

ג. שני הביאורים הנ"ל אינם מחוורים:

לפי הביאור שנתווסף בכמות השמן, ידועה השאלה: איך הדליקו את נרות המנורה בשמן של נס; והלא מפורש שצ"ל "שמן זית גו'

המקדש כדן; ומכיון שאור המנורה חייב להיות משמן, ותכונת השמן היא שנכלית באש כנ"ל, נמצא, שהנס ש"מצאו הנרות מלאים שמן" (שלא נחסר מהשמן), נפעל דוקא ע"י תכונת הכליון של השמן.

1. השייכות של הנס באופן הזה לחנוכה דוקא, יובן בהקדם החילוק שבין ג' ביאורים הנ"ל באופן הנס - (א) הוספה בכמות השמן, (ב) הוספה באיכות השמן, (ג) שני הפכים - כליון ואי כליון - בבת אחת.

לביאור הא', הנס נראה רק לרגע אחד - אותו רגע שנתמלאה הפך או המנורה באופן נסי. אבל אח"כ בער השמן באופן טבעי.

ואע"פ שהנס נוגע להדלקה, כי אלמלא הי' שמן נסי אין במה להדליק את נרות המקדש - וממילא, עצם בעירת הנרות (ע"י שמן זה) קשור לנס - מכל מקום, אין זה ניכר באופן גלוי. והראיה לכך: דמי שאינו יודע שמקור השמן הוא נסי, אינו יודע שנעשה נס.

לביאור הב', כיון שכמות השמן הקטנה בערה למשך זמן הרבה יותר ארוך מהאפשרי ע"פ הטבע, כאן אמנם נראה הנס (גם) בשעת בעירת הנרות. אך מה שנראה בשעת בעירת השמן, זה רק ההתחדשות של הנס, אבל הנס גופא כבר נפעל ברגע שהקב"ה שינה וחזק את איכות השמן.

אמנם, לביאור הג' שהנס הוא מצד "נמנע הנמנעות", נפעל הנס גופא בכל רגע ורגע מחדש.

2. ג' אופנים הנ"ל - ככל ענין שבתורה - ישנם

ואח"כ התמלאו הנרות מחדש בדרך נס, אלא שהשמן בער, אך ביחד עם זה לא נחסר ממנו כלום, וכדברי חז"ל (בבב"ל) לגבי "אש של מעלה" שהיא "שורפת ואינה אוכלת".

ולהעיר - דגם את"ל שאפשר להדליק את המנורה בשמן של נס (כי יש בו תכונות של שמן זית כנ"ל), הרי מובן, שה(אש וה)אור של המנורה חייב שיהא בוער ע"י "שמן (למאור)", וממילא מוכרח שיתכלה השמן.

ונמצא, שבנס הי' דבר והיפוכו:

אש טבעי (ואור) הנרות שבא משמן וכי"ב חייב להיות בו כליון השמן; ולאידך גיסא, לא נחסר מהשמן כלום - כליון ואי כליון בבת אחת.

וענין זה הוא מצד "נמנע הנמנעות" - ע"ד הנס שהיה בקודש הקדשים - "מקום ארון אינו מן המדה", שהיו בו ב' הפכים בבת אחת: (למקום ה)ארון היתה מדה, כמפורש בתורה "אמתים וחצי ארכו וגו'", וביחד עם זה הי' המקום "אינו מן המדה".

ה. ובעומק יותר: בנס של "מקום הארון אינו מן המדה" אין ההדגשה בזה, שהארון כלל בו את שני ההפכים - "מדה" ו"אינו מן המדה" - בבת אחת, אלא יתר על כן: ה"אינו מן המדה" בא דווקא מצד זה ועל ידי זה שהיתה לארון מדה (מסויימת); דאלמלא נעשתה המדה המדוייקת של הארון כמפורש בתורה, לא הי' בו קדושת הארון כו', ובמילא - לא הי' הנס של "אינו מן המדה".

ועד"ז בנס חנוכה (לביאור הנ"ל): הנס בא דווקא מצד זה ועל ידי זה שהדליקו את נרות

גם בעבודת האדם.

בעבודתו במשך כל היום כולו, עד ש"קבוע בלבו תמיד ממש יומם ולילה לא ימוש מזכרונו"; ואעפ"כ במשך כל היום אין הוא בתנועה (ובעבודה באופן) של מסירות נפש, אלא רק שבעבודתו במשך כל היום, מאיר וניכר הזכרון של ה"מס"נ משעת ק"ש, שזה מסייע בעבודתו בתומ"צ (שזה עיקר עבודתו במשך כל היום).

אופן הג' – שתמיד, כל היום, הוא עומד בתנועה של מס"נ. הוא מלובש בעבודה של מס"נ, ובמילא, כל עבודתו במשך כל היום בהתאם לתנועה של מס"נ;

ע"ד מה שאמר רבי עקיבא (ברכות סא, ב): "כל ימי הייתי מצטער כו' מתי יבוא לידי ואקיימנו" – הוא עמד בתנועה של מס"נ לא רק בק"ש, אלא – "כל ימי" – תמיד, בכל עניונו, עמד בתנועה של מסירות נפש.

ח. ג' אופנים הנ"ל תלויים במעמד ומצב הרוחני שנמצאים בו:

בעת שהשנים הם כתיקונם, אור הקדושה מאיר בגילוי בעולם (ובעבודת האדם – מדריגת הצדיקים) – מספיק שיש תנועה של מס"נ בתחילת היום; כיון שאין חושך, מספיק גם הרושם מהמס"נ, וזה משפיע עליו שעבודתו שע"פ טעם ודעת במשך כל היום תהיה כדבעי.

אמנם, בשעה שהמצב הוא ש"החשך יכסה ארץ", הנה אז לא מספיק התנועה של המס"נ בתחילת היום (שמשאיר רק רושם, בהעלם), אלא בהכרח שיהא הרגש המס"נ ניכר בגלוי במשך כל היום, ודוקא ע"ז יוכל להתגבר על החשך.

ובזה גופא יש ב' אופנים:

החילוק בין טבע לנס בעבודת האדם הוא: "טבע" – הוא העבודה ע"פ טעם ודעת, עבודה מדודה לפי המדידות וההגבלות של הטבע ומציאות האדם (בהתאם למה שהוא מבין, למה שהוא מרגיש, כו'); "נס" – הוא העבודה בקבלת עול ומסירות נפש שלמעלה מטעם ודעת. הוא אינו מתחשב ברצונותיו הפרטיים (ועאכ"כ בטבע, שכל, רגש כו'). וקיום רצונו של הקב"ה הוא אצלו עד כדי מסירות נפש.

והגם שכל עבודה צריכה להיות מיוסדת על קבלת עול ומס"נ, ובלשון חז"ל (ברכות רפ"ב) "יקבל עליו עול מלכות שמים בתחילה ואח"כ מקבל עליו עול מצוות" – כי נברא אינו יכול לסמוך על השכל והרגש שהם יובילו שעבודתו תהי' כפי רצון העליון, ולכן גם העבודה שע"פ טעם ודעת מוכרחת להיות מיוסדת על קבלת עול מלכותו ית' – מ"מ יש בזה כמה דרגות ואופנים:

אופן הא' – הרגש הקב"ע ומס"נ (ה"נס" שלמעלה מהטבע) הוא רק בתחילת היום, בשעת ק"ש שענינה הוא "לקבל עליו מלכות שמים במסירות נפש" – ואח"כ, במשך היום, העבודה היא ע"פ טעם ודעת.

ואע"פ שרגש הקב"ע ומס"נ שבתחילת היום משאיר עליו רושם למשך כל היום, באופן שהעבודה שע"פ טעם ודעת (במשך היום) תהי' כדבעי בהתאם לרצון העליון – מ"מ, הקב"ע ומס"נ גופא (ה"נס") נמצאים אצלו אז רק בהעלם, ועיקר עסקו ועבודתו במשך היום – היא ע"פ טעם ודעת.

אופן הב' – הרגש הקב"ע ומס"נ מאיר בגילוי

מצד גודל החשך בימי יון (שעמדו "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך") עמדו בני ישראל בתנועה של מס"נ גלויה חלשים נגד גבורים כו' – להלחם בחשך; ותנועה זו עמדה להם ש"וה' (שם הוי' בתוספת וא"ו) יגיה חשכ"י – ששם הוי' (שהוא בדרגא שלמעלה מהשתלשלות, כמבואר בחסידות) "יגיה חשכ"י" – מברר ומהפך חשך הגלות.

וענין זה נמשך ע"י הנס דפך השמן "שהי' מונח בחותמו של כה"ג" – וכמבואר בחסידות (ראה שערי אורה ד"ה 'כי אתה נר'י' פי"ז) שזה מרמז על עצמותו של הקב"ה שלמעלה מכל הדרגות - "עצמות המאציל שלמעלה מכל השתלשלות (- העולמות) לגמרי", שזו מדריגה ש"אין החיצונים יכולים ליגע שם כלל".

ולכן גם הנס גופא היה באופן שלא היה לו אחיזה בטבע והשתלשלות (העולמות), אלא באופן של "נמנע הנמנעות".

(ע"פ לקוטי שיחות חט"ו עמ' 183)

אופן אחד הוא, שחשך העולם מסתיר ומעלים על אלקות מצד טבע העולם - שהעולם (מלשון העלם) מצד טבעו מעלים ומסתיר את אור הקדושה; ובמצב זה, היות וכך נקבע ע"פ טבע, לכן, עיקר עבודת האדם, היא בעבודה שע"פ טעם ודעת. אלא מאי, שבכדי לסלק את העלם והסתור העולם, שלא יבלבלו את סדר עבודת ה' שלו, צריך הרגש המס"נ להאיר אצלו ולהיות ניכר עליו במשך כל היום כולו.

אמנם, בשעה שחשך העולם הוא באופן כזה שהוא מנגד לאור הקדושה, ועד שנתונים במצור ובשביה, שהעולם מונע ומעכב את עבודת ה' – הנה עיקר עבודתו צריכה להיות בזה שהוא לוחם בחשך העולם להכניעו עד להפיכתו לאור. ובעבודה זו הכרחית העמידה בתנועה של מס"נ באופן תמידי על כל צעד ושעל, במשך כל היום.

ט. וזהו הביאור לכך שבחנוכה הי' הנס באופן של "נמנע הנמנעות" – כי כך היתה עבודתם הרוחנית של בני ישראל: